

RECENZIE

ERIK HRNČIARIK: RÖMISCHES KULTURGUT IN DER SLOWAKEI. HERSTELLUNG, FUNKTION UND EXPORT RÖMISCHER MANUFAKTURERZEUGNISSE AUS DEN PROVINZEN IN DER SLOWAKEI. UNIVERSITÄTFORSCHUNGEN ZUR PRÄHISTORISCHEN ARCHÄOLOGIE, BAND 222. 2 ZVÄZKY (264 STRÁN TEXTU, 95 MÁP, 25 OBRÁZKOV, 68 TABULIEK, 227 STRÁN KATALÓGU, 97 TABULKOVÝCH ILUSTRÁCIÍ). BONN 2013. ISBN 978-3-7749-3668-3.

Aj keď v posledných rokoch boli v odbore archeológia u nás obhájené viaceré dizertačné práce venované dobe rímskej, žiadna z nich nebola dosiaľ publikovaná. O to viac je potešiteľné, že v zahraničí vyšla v nemeckom jazyku monografia Erika Hrnčiarika, ktorej základom je práve jeho dizertačná práca. Práca vznikla v rokoch 2003 - 2008 na pôde Albert-Ludwigs-Universität Freiburg/Breisgau a je venovaná importom z územia dnešného Slovenska. Pretože táto téma bola v minulosti predmetom viacerých štúdií, hlavným cieľom práce nebolo ich podrobné typologické a chronologické triedenie, ale určenie miesta ich pôvodu a funkcia, ktorú mali v prostredí „barbarských“ obyvateľov na území dnešného Slovenska. Počas prípravy publikácie bol neskôr katalóg prepracovaný podľa korpusu rímskych nálezov v európskom barbariku (CRFB) a doplnený o nové nálezy. Práca bola ukončená začiatkom roku 2010 a nezohľadňuje preto literatúru vydanú po tomto termíne. Dvojzväzková monografia vyšla v nemeckom jazyku v prestížnej monografickej sérii „Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie“ Séria vznikla na pôde nemeckých univerzít s cieľom podporovať vydávanie monografií prevažne mladších bádateľov. Práca je už 222. publikáciou monografickej série. Rozdelená je na dva zväzky: Textovú časť a Katalóg.

Prvý zväzok je členený na tri časti. V úvode oboznamuje autor s cieľmi práce, jej metodológiou, geografickým a časovým ohraničením. Uvádza tiež jej pramene a podrobne sa venuje histórii bádania o rímskych importoch z územia Slovenska. V cieľoch práce nastoľuje otázky: O aké rímske výrobky malo barbarské obyvateľstvo záujem? Kto boli ľudia, ktorí ich kupovali, resp. získavali darom, či lúpežou? Prečo sami tieto tovary nevyrobali? Ďalej objasňuje štruktúru práce, ktorej základom je katalóg, vyhodnotenie jednotlivých materiálových skupín, ako aj celkové vyhodnotenie rímskeho importu. Geograficky je práca ohraničená súčasnými politickými hranicami Slovenska. V sledovanom období toto územie netvorilo jeden kultúrny celok, ale členilo sa prinajmenšom na tri kultúrne oblasti, ktoré presahovali jeho hranice. Nevýhodu ohraničenia práce dnešnými politickými hranicami si sám autor uvedomuje – z praktických dôvodov ho však zachováva. Súčasne mu to umožnilo porovnať tri kultúrne odlišné regióny: juhozápadné Slovensko osídlené po zániku bójskej moci germánskymi Kvádmi, hornaté oblasti na severného a stredného Slovenska, kde istý čas pretrvávalo pôvodné obyvateľstvo a východné Slovensko, kde na zmiešané keltsko-dácke územie prenikali nositelia przeworskej kultúry z južného Poľska. Za veľmi prínosný považujem chronologický rámec práce – neobmedzuje sa len na rímske obdobie, ale podáva komplexnejší prehľad o rímskom importe, ktorý je výrazný už od neskorolátenského obdobia. Intenzívne obchodné a zrejme aj diplomatické kontakty s rímskym územím potvrdzujú aj najnovšie objavy rímskych architektúr z 1. storočia pred Kr. z Bratislavy, ktoré už v práci nemohli byť zohľadnené.

Nosnou časťou práce je materiálová analýza predmetov. Je členená na 9 podkapitol (nádoby, zbrane a výstroj, nástroje, nábytok atď.), ktoré sú členené na ďalšie časti – napríklad podkapitola súčasti odevu zahŕňa spony, kovové časti opaskov, perly, prstene a šperk. Podrobne je spracovaná najmä časť venovaná bronzovým nádobám. Autor sa neobmedzuje len na súhrn doterajších poznatkov, ale zaujíma k nim často aj kritické stanovisko. V analýze sa v súlade s vytýčenou metódou okrem typologického určenia predmetov a ich datovania sústreďuje najmä na ich pôvod a využitie v „barbarskom prostredí“.

Zhrňujúci charakter má tretia časť práce. Venuje sa štruktúre rímskych importov a ich pôsobeniu na nerímske obyvateľstvo Slovenska. Osobitne je vyhodnotený rímsky import v rámci sídlisk a pohrebísk. Pôvod predmetov antickej proveniencie je skúmaný samostatne v rámci doby laténskej, staršej a mladšej doby rímskej. Pozornosť je venovaná tiež funkcii importov v germánskom prostredí a dôvodom záujmu o konkrétne rímske výrobky. Riešená je tiež otázka, kto boli príjemcovia importov. V závere práce je celkové vyhodnotenie rímskeho importu na Slovensku v rámci spomínaných časových období a troch kultúrnych oblastí Slovenska. Text dopĺňajú mapy s rozšírením importu v jednotlivých obdobiach.

Druhý zväzok práce tvorí katalóg, ktorý je prispôbený formátu CRFB. Geograficky je členený podľa aktuálnych krajov na 8 častí. Podľa systému CRFB sa člení na 9 rubrik, ktoré zahŕňajú: nálezisko, typ objek-

tu, dobu nálezu, literatúru k nálezisku, predmet a jeho popis, nerímske sprievodné nálezy, datovanie, literatúru k predmetu a poznámky. V prípade, ak chýbajú niektoré údaje, absentujú aj zodpovedajúce rubriky. Popis nálezu je obmedzený na jeho typologické zaradenie. Za hlavnou časťou katalógu nasledujú súpisy predmetov podľa druhu nálezu (sídlišká, pohrebiská, depoty, hroby a predmety bez bližších nálezových okolností). V abecednom poradí sú v nich zoradené obce a miesta nálezov s odvolaním na čísla predmetov v hlavnom katalógu. Tieto časti značne uľahčujú a zrýchľujú vyhľadávanie predmetov podľa rôznych kritérií. Väčšinu z 95 tabuliek tvoria kresby a fotografie predmetov prevzaté poväčšine z iných publikácií. Preto sú v nich kresby rôznej kvality. Autor sa mohol pokúsiť aspoň časť predmetov nakresliť nanovo. Dve posledné tabuľky zahŕňajú plány rímskych stavieb v Cíferi – Páci, Bratislave-Dúbravke a vo Veľkom Kýre.

Práca Erika Hrnčiarika podáva ako prvá komplexný pohľad na rímsky import z územia dnešného Slovenska v období od doby laténskej po koniec doby rímskej. Ukazuje narastajúci rímsky vplyv už pred príchodom prvých germánskych skupín. Rieši nielen otázky pôvodu importovaných predmetov, ale aj spôsob ich používania v domácom prostredí. Prínosné je aj porovnanie importu v jednotlivých kultúrne odlišných regiónoch.

Igor Bazovský

LUDEK GALUŠKA: HLEDÁNÍ PŮVODU. OD AVARSKÝCH BRONZŮ KE ZLATU VELKÉ MORAVY. SEARCH FOR THE ORIGIN. FROM AVAR BRONZE ITEMS TO GREAT MORAVIAN GOLD. MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM BRNO (279 STRÁN, 230 MÁP, OBRÁZKOV A TABULIEK V TEXTE). BRNO 2013. ISBN 978-80-7028-386-8.

Po legendárnych „troch kráľoch“ moravskej slovanskej archeológie nastúpila ďalšia generácia bádateľov, ktorá sa už tiež dožíva veku, v ktorom od nich odborná verejnosť oprávnene očakáva zásadné syntetické výstupy. Jedným z nich je aj L. Galuška. Jeho terénou arénou je Staré Město-Uherské Hradiště a okolie. Je to autor viacerých monografických publikácií. Ako posledná z nich vyšla práca venovaná dvom fenoménom včasnostredovekej archeológie strednej Európy – tzv. neskorooavarských liatym bronzom, ostrohám s háčikovým ukončením a zlatníckym prácam z veľkomoravského obdobia.

V prvej kapitole M. Galuška rozoberá fond nálezov datovaný do prelomu 8/9. storočia. Pre toto obdobie je typické, že sa na moravskom území stretávajú dva druhy artefaktov, ktoré sa v ostatných regiónoch v zásade vylučujú – háčikové ostrohy a neskorooavarské liate kovania. Zatiaľ čo prvý z týchto artefaktov dosiaľ absentuje v hroboch, druhý sa vyskytuje vo funerálnych aj v sídliskových nálezoch. To je samo o sebe jav, ktorý by si zaslúžil samostatnú pozornosť. Autor neobišiel ani otázku, prečo a ako sa po páde Avarskeho kaganátu bronzové kovania opaskov, typické pre nomádske prostredie, dostávali na južnú Moravu (presun umeleckých remeselníkov?, dary?, korisť?, surovina?). Za pozornosť v tejto kapitole však stojí predovšetkým podrobná analýza nálezovej situácie a nálezov z polohy na Mariánskom námestí v Uherskom Hradišti. L. Galuška dochádza k prekvapivému, ale precízne vyargumentovanému záveru, že dosiaľ akceptované interpretácie nálezovej situácie nemajú opodstatnenie. Odmieťa charakteristiku lokality ako hradiska s dokladmi kovoliateckej činnosti. Táto časť publikácie je dôležitá aj z metodologického hľadiska, keďže podobný interpretačný „smog“ nebýva v staršej literatúre ojedinelý (viď „sklárske“ pece v Nitre). Za zmienku stojí aj autorove upozornenie, že na typologické rozdiely v keramike sa nemožno pozeráť len z hľadiska chronológie, ale treba brať do úvahy aj regionálne faktory. K tomu možno dodať, že aj provenienciu, pretože v tej istej dobe sa vyrábala kvalitatívne a dizajnovovo iný hrnčiarsky tovar v remeselných centrách a iný vo vidieckom prostredí.

L. Galuška publikuje aj niekoľko nových nálezov z tohto horizontu (Hluk, depot zo Zlínska) a analyzuje heterogénne hromadné nálezy z lokalít Moravský Sv. Ján a Gajary, ležiacich na slovenskom Pomoraví. Treba ale uviesť, že liate bronzové tvoria v týchto kolekciami len marginálnu časť; o ich spolupatričnosti sa vzhľadom na nejasné nálezové okolnosti treba vyslovovať s určitou opatrnosťou.

Obsahom druhej časti knihy je šperkárstvo Veľkej Moravy. Množstvo artefaktov zo vzácnych kovov, datovaných do tohto obdobia, trvajúceho len čosi viac ako polstoročie, nastoľuje nielen otázky typologické a chronologické, ale aj otázky proveniencie, väzieb na okolité kultúrne okruhy, úrovne umeleckého remesla a používaných technológií. Autor správne pochopil, že bádanie sa nemôže obmedziť len na tradične nastoľované témy, ale treba sa vracáť aj k nálezovým situáciám a znova ich kriticky hodnotiť. Sumarizuje doklady šperkárstva, analyzuje nálezový obsah dosiaľ známych výrobných objektov, pričom sa zameral predovšetkým na objekt XIII/90-09 zo Starého Města. Z opísaných nálezov je zaujímavá predovšetkým podložka z parohu losa, ktorú autor interpretuje ako „mäkkú kovadlinku“ na výrobu plechových dutých